

УДК 332.12:332.158

Фесіна Ю. Г., к.е.н., доцент,

Луцький національний технічний університет

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ВІД СОЦІАЛЬНИХ ПЕРСПЕКТИВ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ ДО ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

У статті висвітлено стан функціонування соціальної інфраструктури сільських територій. Визначено основні фактори, які створюють життєвий дискомфорт та спричиняють міграцію молоді з села. Визначено масштаби та особливості трудової міграції за кордон. Проаналізовано результати трудової міграції. Окреслено основні напрями покращення роботи з сільською молоддю та перспективи розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільська територія, молодь, міграція, соціальна інфраструктура, комфорт життя, середовище, розвиток.

Fesina Yu.

REGIONAL FEATURES OF RURAL DEVELOPMENT: FROM SOCIAL PERSPECTIVES OF YOUTH IMPLEMENTATION TO LABOR MIGRATION

The purpose of the article is to study the regional specificity of the main factors causing the leakage of youth from rural areas. The toolkit for ensuring opportunities for social development of rural areas was generalized. The main problems that arise in the social environment of rural areas for young people are considered. For the development of rural areas, the main determinant is the social resource - the population, specifically young people. Key areas of social policy development of rural areas should be aimed at creating conditions for intellectual and physical development of the person, manifestation of social activity, economic self-realization of the younger generation. Without providing these factors for young people, prospects for further flourishing are disappearing for rural areas. The main task lies in the need to break the stereotype of the lack of prestige of life in the countryside. To do this, it is necessary for young people to be able to see real points of growth, opportunities for changes in the socio-economic environment of rural areas. It is important to transform the worldview of the young person toward the formation of ecological consciousness, as an equilibrium element between economic opportunities and social standards.

We should talk about the formation of such an environment of rural territories, which would create conditions for the comfort of the lives of young

people. The comfort of life should be taken from the standpoint of the socio-psychological motives of the individual. First of all, this is the state of psychological rest, the security of the person, which arises, provided that there is an opportunity for independent action to achieve the goal and the intended development of the environment. In the material sense, the comfort of life is measured by the availability of housing, its arrangement, the state of the environment, the presence of objects of trade and social infrastructure.

Everyone aspires to stability and confidence in the future. For young people, the issue of archaic habitat is solved simply - through the exit from the space of such a medium. Therefore, it is necessary to decide how to accentuate young people to change the environment by their personal efforts.

Alignment of the socio-economic conditions of living in the city and the village, the growth of the material well-being of the rural population, the qualitative development of the village infrastructure are possible under the condition of transformation of the socio-psychological perception of rural territories and their vision as spatial development resources. Paternalism and the traditional conservatism of peasants can be overcome under the condition of continuous cooperation between rural administrations, local society, state and non-state institutions supporting youth initiatives. Creating a space for prospects, self-development, and self-realization of rural youth should be seen as laying the foundations for the realization of the potential of rural areas. The creation and promotion of youth centers in rural areas seems to be promising. They could take on the functions of teaching rural youth the basics of project and grant activities, entrepreneurial activity, promoting socialization and self-realization of rural youth, promoting its intellectual development, realizing creative potential, providing legal and financial literacy, and promoting a healthy lifestyle. The advantages of modern transformation of rural administrative-territorial units should be used. The fiscal and budgetary opportunities of the united communities create good prospects for the growth of investment in the countryside in order to create a comfortable life.

Key words: rural territory, youth, migration, social infrastructure, comfort of life, environment, development.

Фесина Ю. Г.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРИТОРИЙ: ОТ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕРСПЕКТИВ РЕАЛИЗАЦИИ МОЛОДЕЖИ К ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ

В статье отражено состояние функционирования социальной инфраструктуры сельских территорий. Определены основные факторы, которые создают жизненный дискомфорт и вызывают миграцию молодежи из села. Определены масштабы и особенности трудовой миграции за границу. Проанализированы результаты трудовой миграции. Определены основные

направлення удосконалення роботи с сільською молодіжжю і перспективи розвитку сільських територій.

Ключевые слова: сільська територія, молодіж, міграція, соціальна інфраструктура, комфорт життя, серед, розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв’язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні проблеми в сфері соціального розвитку сільських територій поглиблюються із-за масового характеру відтоку жителів села. Більшість сільських жителів в якості трудових мігрантів покривають дефіцит економічно активного населення в містах чи зарубіжних державах. Природа цього явища пов’язана як з матеріальними мотивами, так й з соціально-психологічними – все більше людей зневіряються у власних можливостях реалізуватися в себе на батьківщині.

Середній вік трудової міграції за кордон становить 34 роки, що свідчить про притаманність цього явища для молодих людей. Частина тих, хто залучений до довгострокової трудової міграції вища у віковій групі 30 – 44 роки [1]. Головною характеристикою трудових мігрантів є їх високий рівень освіти й професійного досвіду (36 % мігрантів мають вищу освіту) [2, с. 13].

Найбільш популярними в країнах ЄС сферами зайнятості трудових мігрантів з України є ресторанно-готельний бізнес, домашній догляд і сільське господарство (в країнах СНД популярними сферами працевлаштування є торгівля й транспорт). Серед потенційних трудових мігрантів майже половина належать до вікової групи 18 – 29 років. Викликає занепокоєння той факт, що кількість трудових мігрантів, які вирішили не повертатися до України на постійне проживання, майже вдвічі більша у віковій групі 18 – 29 років, ніж у групі 45 – 65 років [1, с. 12].

Більшість мігрантів походить із областей заходу країни [2, с. 13], які традиційно спеціалізуються на секторі аграрного виробництва. Тому проблема відтоку трудових ресурсів, а особливо молоді вікової категорії – це проблема, що зумовлює виклики для аграрного сектору економіки та сільських територій зокрема.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Відтік кваліфікованої молоді з села спричиняє погіршення структури трудових ресурсів, негативно позначається на результатах господарювання. При цьому, як зазначає В. Рябоконт, слід враховувати й матеріальний збиток, що виникає від відтоку кадрів на підготовку котрих витрачені кошти [3].

Г. Михальченко справедливо відмічає, що сучасне покоління молоді володіє навиками, які можуть сприяти процвітанню місцевих громад. Тому, на думку вченого, важливо здійснювати заходи для подолання молодіжного безробіття. Для цього як на рівні регіону, так і на рівні держави важливо оптимізувати зайнятість, розвивати підприємництво, активніше реалізовувати програми професійної підготовки та перепідготовки молоді, надавати дотації підприємцям, котрі зобов'язуються підтримувати зайнятість серед молодих спеціалістів, фінансово підтримувати безробітних, котрі бажають відкрити власну справу [4].

Л. Титаренко та С. Малюга для подолання проблеми працевлаштування молоді пропонують удосконалювати загальнодержавні та регіональні програми зайнятості й узгоджувати масштаби їх фінансової підтримки; підвищувати ефективність профорієнтаційної роботи центрів зайнятості [5].

Досить комплексно підходить до вирішення обговорюваної проблеми професор В. Куценко. На погляд науковця акцент слід робити на соціальному векторі розвитку села через покращення його фінансового забезпечення; активного розвитку державно-приватно-соціального партнерства; розвитку в сільській місцевості харчової та легкої промисловості, організації переробки сільськогосподарської продукції на засадах кооперації тощо [6].

Крізь призму підвищення ефективності аграрного виробництва, забезпечення робочими місцями, встановлення справедливого рівня оплати праці, поліпшення умов праці, відпочинку, забезпечення належними культурними, освітніми, лікувально-профілактичними послугами та послугами комунально-побутового обслуговування розглядає соціальний розвиток села професор А. Статівка [7].

Цілі статті полягають у дослідженні регіональних особливостей ключових чинників, що зумовлюють відтік молоді з сільських територій та узагальнення інструментарію забезпечення можливостей соціального розвитку села на основі вирішення проблем сільської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасний стан сільських територій – це стан дефіцитності ресурсів, що об’єктивно створює передумови до необхідності змін та закладає перспективи розвитку. Лише в ході подолання складних задач людина розвивається й отримує нові можливості. Для того, щоб вирішити поставлену ціль у практичному сенсі, насамперед слід визначитися з питанням місця молоді в забезпеченні розвитку сільських територій. Це вимагає необхідності розгляду питання визначення сутності сільської території. Огляд джерел показує, що однастайності серед науковців у трактуванні немає. Так, серед аграрних економістів побутує галузево-орієнтований багатофункціональний підхід до визначення розвитку сільської території. Такий підхід спостерігається в працях В. Юрчишина, М. Маліка [8 – 9]. Водночас А. Третяк та В. Другак розглядають розвиток сільської території крізь призму соціального фактору, підкреслюючи важливість зосередження уваги навколо питань духовного та соціального розвитку, соціальної інфраструктури, природно-ресурсного потенціалу території [10]. У своїх дослідженнях О. Павлов також притримується ідеї про важливість соціального фактору, розглядаючи населення як системоформуючий елемент сільської території [11].

Тому, на наш погляд, у визначенні питання розвитку сільських територій головним детермінантом виступає соціальний ресурс – населення, де молодь відіграє роль каталізатора такого розвитку. Звідси, ключові напрямки соціальної політики розвитку сільських територій мають бути орієнтованими на створення умов інтелектуального і фізичного розвитку особистості, прояву соціальної активності, економічної самореалізації молодого покоління. Без забезпечення цих чинників для молоді, у сільських територій зникають перспективи подальшого розвитку. Головна

задача сьогодення криється також у необхідності ламання стереотипу непрестижності життя в селі. Для цього потрібно, щоб молоді люди зуміли побачити реальні точки зростання, можливість прогресивних змін у соціально-економічному середовищі життя села. Зрештою, важливо трансформувати світогляд молоді людини у сторону формування екологічної свідомості, як рівноважного елемента між економічними можливостями та соціальними стандартами.

Нині слід вести мову про формування такого середовища сільських територій, яке б створювало умови комфорту життя молоді. Комфорт життя слід сприймати з соціально-психологічних мотивів особистості. Це, насамперед, стан психологічного спокою, захищеності особистості, який виникає за умови існування можливості самостійних дій для досягнення цілі та передбачуваного розвитку середовища. У матеріальному сенсі комфорт життя вимірюється наявністю житла, його інфраструктурною облаштованістю, зручністю проживання стосовно стану навколишнього природного середовища, доступністю медичних послуг, наявністю об'єктів торгівельної та соціальної інфраструктури.

Кожна людина прагне стабільності та впевненості у завтрашньому дні. Якщо для старшого покоління сільського населення, через його відносну консервативність, питання архаїчності середовища не стоїть так гостро й воно з ним звиклося, то для молодих людей це питання вирішується просто – через вихід із простору такого середовища, його залишення. Натомість слід вирішувати проблему, яким чином активізувати молодь на зміну середовища їх особистими зусиллями.

Територія Волинської області відноситься до сільських територій, де частка сільського населення складає 47,7 % (станом на 01 січня 2017 р.). Більшість території регіону перебуває в зоні Полісся (14116 км²). Райони перехідної зони займають 3165 км², а лісостепової – 2740 км². Відтак найвища щільність населення регіону спостерігається в лісостеповій зоні (рис. 1). Тут же проживає найбільше сільського населення – в середньому біля

80,2 % сільських жителів населяють райони лісостепової зони, а в поліських районах їх проживає в середньому 73,3 %.

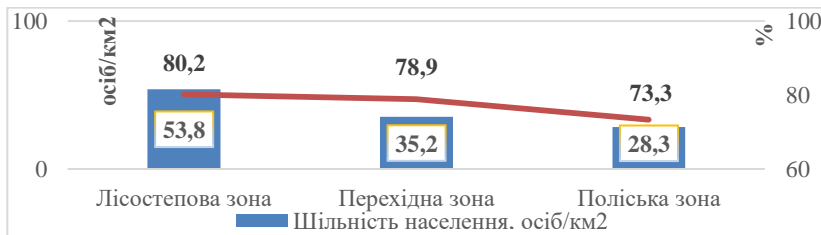

Рис. 1. Щільність населення та частка сільських жителів у природних зонах Волині

Розраховано автором за: Демографічний щорічник «Населення Волинської області – 2016» / За ред. В. О. Грабаровської. – Луцьк, 2017

Серед західних регіонів країни, у Волинській області спостерігається найнижча чисельність сільських жителів – 496402 осіб (станом на 01.01.2017 р.), а найвища має місце у Львівській області – 989362 осіб [12]. Відмітимо, що за нашими підрахунками за період 2013 – 2017 рр. спостерігається незначне скорочення чисельності сільських жителів Волині на 0,2 %. Лише на Закарпатті та у Рівненській області чисельність сільських жителів не зазнала скорочення. Найбільш суттєвим є скорочення чисельності сільських жителів за розглядуваний період у загальнонаціональному вимірі – 2 %.

Станом на 01 січня 2014 р. в Україні налічувалося 1202 сільських населених пунктів, де не було молоді (18 – 34 роки). У Волинській області таких населених пунктів було 6 одиниць, а найбільше їх було в Львівській області – 23 одиниці. Більш гіршою є ситуація з відсутністю дітей віком 6 – 17 років у сільських населених пунктах. Таких поселень в країні налічувалося (на 01 січня 2014 р.) 2136 одиниць. Серед західних регіонів країни найбільше їх було в Львівській та Рівненській областях – 43 та 20 одиниць відповідно. У Волинській області 16 сільських населених пунктів відчували дефіцит зазначеної вікової категорії населення [13]. Така ситуація в масштабі країни є загрозливою, адже

відсутність дітей та молоді в сільських населених пунктах у перспективі зумовлює зникнення населеного пункту.

За нашими підрахунками за період 1990 – 2017 рр. в Україні зникло 427 сільських населених пунктів, що становить приблизно 15 адміністративних одиниць за рік (розраховано за даними Деркомстату). При цьому чисельність сільських жителів за період 1990 – 2014 рр. зменшилася на 2879,7 тис. осіб (з 16969,3 тис. осіб у 1990 р. до 14089,6 тис. осіб у 2014 р.). Зазначимо, що в історії українського села схожа ситуація мала місце в 60 – 80-х роках ХХ ст., коли молодь мігрувала до міст, що позначалося на дефіциті робочої сили, демографічній ситуації, коли в багатьох селах закривалися школи, клуби, магазини тощо. Відтак, з’явилося поняття «неперспективне село». Воно стало результатом реалізації політики укрупнення населених пунктів, яка будувалася на принципах залишкового фінансування соціального розвитку дрібних адміністративних сільських одиниць. Якщо в 1970 р. в Україні налічувалося 31280 одиниць сільських населених пунктів, то в 1979 р. – 29806, а в 1989 р. – 28767 одиниць. Проблема «неперспективних сіл» по-новому проявилася в період розвитку кризових процесів у національному господарстві та аграрному секторі економіки зокрема. За цей період зникло понад 2 тис. сіл [14].

За результатами соціологічного дослідження, яке проводилося на Волині в 2017 р. Молодіжним центром Волині за підтримки Державного інституту сімейної та молодіжної політики, 51 % молодих волинян готові поїхати зі свого населеного пункту. Основними причинами, які спонукають молодь до переїзду до іншого населеного пункту є бажання знайти добре оплачувану роботу, відсутність перспектив для молоді в населеному пункті, де зараз мешкають, бажання жити у великому місті, бажання отримати хорошу освіту. 40,2 % опитаних молодих людей розглядають можливість залишити свій населений пункт у пошуку іншого в межах країни. Переїхати назавжди до інших країн мають наміри 42,2 % молоді. 31,8 % молодих людей не хочуть емігрувати з України, а 50 % серйозно розглядають можливість тимчасової еміграції для навчання за кордоном, працевлаштування [15].

Розвиток житлового будівництва та комунального господарства є одним із тих факторів, які створюють комфорт життя молоді. За період 2013 – 2016 рр. спостерігається незначне зростання загальної житлової площі, що припадає в сільській місцевості на одного мешканця (рис. 2).

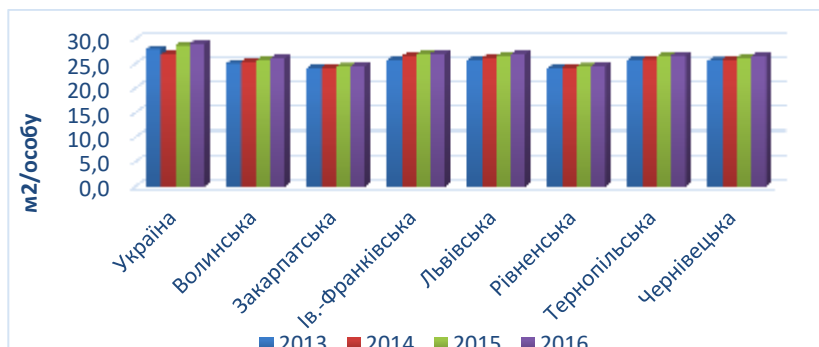

Рис. 2. Динаміка загальної площі житлового фонду в сільській місцевості в розрахунку на одного мешканця

Складено автором за: Статистичний збірник «Регіони України – 2017» / За ред. І. Є. Вернера. В 2 ч. – Ч. 1. – Київ, 2017

У середньому по країні в розрахунку на одного мешканця сільських територій припадає $28,2 \text{ м}^2$ загальної площі житла. У Волинській області значення розглядуваного показника становить $25,5 \text{ м}^2$, а найвищий показник серед областей західного регіону країни спостерігається в Івано-Франківській області – $26,5 \text{ м}^2$. Таким чином, реальних масштабів будівництва в сільській місцевості не спостерігається, що свідчить про стагнацію будівництва й звуження можливостей для молоді в частині отримання доступу до власного житла.

Зазначимо, що заходи сприяння індивідуальному житловому будівництву на селі юридично регламентовані указом президента, постановами уряду, що дозволяє вести мову про їх інституціональну підтримку. У відповідності до цього, на регіональних рівнях прийнято цільові програми під назвою «Власний дім» та створено обласні фонди підтримки індивідуального житлового будівництва на селі. Кошти програми

виділяються на фінансування будівництва індивідуальних житлових будинків та господарських будівель, купівлю незавершеного чи готового житла з реконструкцією; інженерне забезпечення садиб. Програма реалізується через надання довгострокових кредитів за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів, нетрадиційних джерел фінансування та коштів населення.

Кредити за цільовою програмою «Власний дім» надаються жителям Волинської області поетапно строком до 20 років, а молодим сім'ям до 30 років під 3 % річних. За період функціонування програми (з 2006 р.) у Волинській області вдалося збудувати та реконструювати 45,79 тис. м² будинків садибного типу, газифікувати 1084 садиби, побудувати 99 км вуличних газових мереж, 21 км мереж водопостачання та водовідведення, 22,7 км електромереж. Масштаб не є значним із-за того, що можливості фінансування були обмеженими.

Мережа медичних закладів, розташованих у сільській місцевості в Україні за період 2000 – 2016 рр. скоротилася. Так, якщо в 2000 р. у сільській місцевості налічувалося 1007 лікарняних закладів, то вже через п'ять років – 707, а в 2016 р. їх залишилося 63 одиниці. Кількість лікарняних ліжок за цей період скоротилася в понад 7 разів – з 20275 одиниць у 2000 р. до 2768 одиниць у 2016 р. (рис. 3). Чисельність пунктів надання першої невідкладної медичної допомоги в сільській місцевості скоротилася з 16113 одиниць у 2000 р. до 468 одиниць у 2016 р. (в 34 рази). Негативним наслідком такого скорочення закладів медичної інфраструктури в сільській місцевості є розвиток захворюваності населення. Так, серед сільських мешканців більш поширені хвороби крові, хвороби ендокринної системи, хвороби нервової системи, розлади психіки та поведінки, хвороби системи кровообігу [16, с. 42].

Таким чином, першочергова увага має бути прикута до вектора оздоровлення життя сільських жителів, в тому числі й молоді. Саме для останньої слід створити умови для реалізації моделі поведінки орієнтованої на здоровий спосіб життя. Поліпшення стану здоров'я сільського населення та збільшенні тривалості його життя також залежать і від розвитку вмінь людей володіти своїм здоров'ям та поліпшувати його якість,

дотримуватися культури самозбереження. Велике значення в цьому відіграє й заняття фізичною культурою та спортом.

Рис. 3. Стан медичної інфраструктури в сільській місцевості

Складено автором за: Статистичний бюлетень «Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України в 2016 р.» / Державна служба статистики України. – Київ, 2017

Значимо, що в 2016 р. у Волинській області 50820 сільських жителів займалися фізкультурою та спортом [17], що становить 10 % від чисельності жителів сільської місцевості. Наприклад, у Львівській області, де найбільша чисельність жителів сільських територій з-поміж західних регіонів, питома вага тих, хто активно займається фізичною культурою становить 8 %.

Для організації змістовного дозвілля молоді у сільських населених пунктах області необхідно створювати спортивні заклади або місця для заняття спортом, молодіжні центри, де молодь може збиратися для проведення дозвілля. Організація молодіжних заходів у сільських населених пунктах має орієнтуватися на спортивні змагання, роботу спортивних секцій, проведення концертів, вечірок, організацію роботи гуртків, клубів за інтересами тощо.

Відмітимо, що в сільській місцевості значно кращий рівень забезпечення клубною інфраструктурою, ніж у містах. Так, якщо в Україні в 2016 р. у середньому на 100000 осіб у містах припадало 5 клубів, то в сільській місцевості – 118 одиниць. У Волинській області показники мають вище значення, ніж по країні й відповідно становлять 8 та 126 одиниць. Найгірше

забезпечені клубною інфраструктурою серед західних регіонів країни сільські місцевості в гірських регіонах – Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області. Щодо шкіл естетичного виховання, які перебувають у сфері управління Міністерства культури України, то на початок 2016/2017 навчального року в сільській місцевості країни таких налічувалося 250 одиниць, що в 4,2 рази менше, ніж в містах. В основному ці навчальні заклади представлені дитячими музичними школами та школами мистецтв. Незначною є чисельність художніх шкіл. У музичних школах займається 17621 молоді, а школи мистецтв відвідує 14052 осіб, що відповідно у 8 та 7 разів менше, ніж у містах [17].

Вагому роль в прогресі сільських територій та комфорті життя сучасної молоді відіграють можливості інформаційного забезпечення жителів села. Раніше цю функцію успішно в селі реалізовували бібліотеки. Зазначимо, що за рівнем забезпеченості бібліотеками сільські території мають перевагу перед міськими поселеннями. Так, у 2016 р. в розрахунку на 100000 жителів міста в країні припадає 11 бібліотек, тоді як в селах – 103 одиниці. Найкраще, ніж у середньому по країні, забезпечені бібліотеками в сільській місцевості наступні регіони західної частини – Львівська, Тернопільська області. У Волинській області на 100000 мешканців села припадає 98 бібліотек. Краще забезпечення сільських бібліотек у порівнянні з міськими спостерігається за наявним бібліотечним фондом. Якщо в середньому по країні на 100 міських жителів припадає 487 бібліотечних примірників, то в розрахунку на 100 мешканців села – 854 примірники. Серед західних регіонів країни найкраще забезпечені бібліотечним фондом сільські жителі Рівненської та Тернопільської областей. У Волинській області в розрахунку на 100 жителів сільських територій припадає 633 примірники, що на 30 більше, ніж у міських жителів області [17].

Сучасні тенденції показують, що молодь віддає перевагу отриманню інформації через інтернет. Так, за даними Київського міжнародного інституту соціології навесні 2017 р.

63 % дорослого населення країни були користувачами мережі Інтернет. Серед населення віком 18 – 29 років користується інтернетом 94,2 %, віком 30 – 39 років – 89,8 %. Зі зростанням вікової категорії населення питома вага користувачів скорочується. Зазначимо, що серед жителів сіл майже 51 % користується інтернетом, селищ міського типу – 47,6 % [18].

Зазначимо, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в сільській місцевості важливий з огляду не лише підтримки уподобань молоді, задоволення інформаційних потреб, але й з точки зору осучаснення принципів роботи сільської бібліотечної мережі, розвитку нових форм надання медичних послуг у селах. Йдеться про те, що закон про сільську медицину регламентує використання такого інструменту, як телемедицина [19]. Відтак, за місцем проживання людини (сільська місцевість) буде здійснюватися її фахове консультування лікарем, діагностування, лікування з використанням засобів дистанційного зв'язку у вигляді обміну інформацією в електронній формі, в тому числі шляхом передачі електронних повідомлень. Телемедичні послуги передбачається надавати з метою забезпечення сільським пацієнтам вчасного доступу до медичної допомоги належної якості, в тому числі, коли критичним чинником виступає відстань. Для забезпечення роботи телемедицини необхідно забезпечити доступ закладів охорони здоров'я до мережі Інтернет. Це вимагає суттєвих фінансових витрат зі сторони державного бюджету, адже сільські території забезпечені сучасними мережами, що дають можливість встановлення швидкісного інтернету, лише на 4 %. Це вимагає розробки відповідної цільової програми.

Наприклад, у Франції також існує проблема із забезпеченням доступу жителів сільських територій до високошвидкісного інтернету. Близько 7,5 млн французів не мають доступу до високошвидкісного підключення, а 0,5 млн взагалі позбавлені доступу до інтернету. Тому уряд цієї країни започаткував проект «Високошвидкісна Франція», згідно з яким до 2022 р. домогосподарства в сільській місцевості повинні отримати доступ до високошвидкісного інтернету. На ці цілі передбачено виділити

100 млн євро. Відмітимо, що Франція відстає від інших європейських країн у плані забезпечення сучасним інтернетом. Так, 95 % жителів Нідерландів мають доступ до швидкості інтернету 4 Мбіт/с або більше. Аналогічного рівня досягають у Швейцарії, Данії, Швеції [20].

Важливе значення для молодих людей з сільських територій має якість отриманих освітніх послуг. Оскільки в подальшому це впливає на можливості здобуття майбутнього професійного фаху, хорошого працевлаштування з перспективами отримання високої зарплати та цікавої роботи.

Першочергово слід вести мову про мережу дошкільних навчальних закладів. На кінець 2016 р. в Україні у сільській місцевості налічувалося 9237 одиниць дошкільних навчальних закладів (в 1,6 рази більше, ніж у містах), з них: 4278 дитячих садків (46 %), 2140 ясел-садків (23 %) та 2819 навчально-виховних комплексів (31 %). При цьому в сільській місцевості країни налічується 3697 дошкільних навчальних закладів, у яких кількість дітей перевищує кількість наявних місць. Для Волинської області проблема перенасичення характерна для 253 дошкільних закладів, що є одним із найвищих показників серед західних регіонів, після Львівської області [21].

У 2016/2017 навчальному році в сільській місцевості країни функціонувало 11201 загальноосвітніх навчальних закладів державної та комунальної власності, які відвідувало 1183424 учнів й 14 – приватної (1340 учнів). Приблизно на одного вчителя загальноосвітніх навчальних закладів державної та комунальної власності денної форми навчання припадало 6 учнів, а в приватних школах – 5 учнів. У 147 навчальних закладах (1,3 % від загальної кількості шкіл) у 2016/2017 навчальному році навчання здійснювалося в дві зміни для 9306 учнів (0,8 % від загальної чисельності учнів).

Якщо в 2015/2016 навчальному році в цілому по країні в сільській місцевості призупинили свою діяльність 220 загальноосвітніх навчальних закладів державної та комунальної форм власності, а 8 перебували на капітальному ремонті та не працювали, то в 2016/2017 навчальному році таких

було 227 та 9 одиниць відповідно. У Волинській області в сільській місцевості на капітальному ремонті в 2015/2016 навчальному році перебувало 7 закладів, а в 2016/2017 році призупинили свою діяльність у досліджуваній області 20 навчальних закладів. Зазначимо, що у віці 15 – 17 років чисельний склад школярів у сільській місцевості суттєво відстає від чисельності учнів міських шкіл [22]. Тобто вже в цьому віковому періоді молодь залишає сільські населені пункти перебираючись до міста для продовження навчання в загальноосвітніх закладах або закладах середньої спеціальної освіти.

Основною проблемою молоді сільських територій виступає безробіття. Так, серед молодих людей (до 35 років) його рівень найвищий. Основними сферами зайнятості населення в сільській місцевості виступають сільське господарство, лісомисливське господарство, переробна промисловість. Найбільш поширеними промисловими сільськогосподарськими об'єктами, де зайняте сільське населення виступають млини, пилорами, пункти прийому молока. Для усіх без винятку регіонів західної частини країни типовим є наявність великої кількості пилорам у сфері переробної промисловості та молокопунктів (за винятком Чернівецької та Закарпатської областей). У Тернопільській області спостерігається велика кількість млинів у сільській місцевості. Подолати проблеми безробіття частково можливо за рахунок розвитку кооперації в сільській місцевості. Якщо заготівельно-збутові кооперативи є найбільш чисельними формами в сфері обслуговуючої кооперації, то переробні та постачальницькі кооперативи – це ті форми, які слід інтенсивно розвивати та за рахунок цього частково вирішувати проблему безробіття, в тому числі серед молоді. Тому в перспективі для сільських територій слід готувати цільові групи молодих людей у навчальних закладах за напрямками інженерії харчових та переробних виробництв, комерції. Нині обслуговуюча кооперація не має широкого поширення в середовищі сільських територій західного регіону України.

Проблема зайнятості в сільській місцевості зумовлює відтік

молодого населення в міській агломерації в пошуках роботи. Міграція сільських жителів за кордон у порівнянні з міськими мешканцями є нижчою, наприклад, у структурі довгострокових трудових мігрантів 53 % займають вихідці з міських населених пунктів. За результатами дослідження міграції й грошових переказів в Україні, яке було виконане представництвом Міжнародної організації з міграції в Україні, загальна кількість українських громадян, які залучені до міжнародної трудової міграції у 2014 – 2015 рр. становила приблизно 688000 осіб. З них 61,6 % є довгостроковими трудовими мігрантами, інші – короткострокові трудові мігранти. Також, як зазначено в дослідженні, 18200 осіб виїхали за кордон з метою возз’єднання сім’ї, а 25400 українців отримують закордонну освіту [1]. Щодо останніх, то вони представлені переважно віковою категорією 18 – 29 років і лише 21 % таких мігрантів представлені у віковій категорії від 30 до 44 років. При цьому західний регіон країни лідирує за кількістю студентів, котрі навчаються за кордоном.

Проте все таки матеріальний чинник є превалюючим у питанні причин міграції населення. Адже особистий чистий річний дохід у довгострокового трудового мігранта (24150 доларів США) вищий, ніж середній дохід на батьківщині. З нього біля 61 % заощаджується й переказується в Україну. Короткострокові трудові мігранти переказують в країну близько 25 % грошових доходів із-за кордону. Грошові перекази справляють вагомий вплив на загальний бюджет домогосподарств, в тому числі в сільській місцевості. Зокрема, грошові перекази формують близько 50 – 60 % бюджету домогосподарств, які отримують грошові перекази від їх членів – трудових мігрантів.

Таким чином, трудова міграція відіграє роль певного стабілізуючого економічного чинника. Кошти отримані за кордоном використовуються на будівництво або купівлю нерухомості, облаштування житла (купівля меблів, побутової техніки тощо), щоденні потреби сімей (харчування, одяг тощо) або як заощадження на випадок надзвичайних ситуацій та управління ризиками.

Вважаємо за необхідне змінювати психологію заробітчан в частині фінансового менеджменту грошових потоків. Першочергового вирішення потребує питання розвитку

підприємництва в сільській місцевості, як основи для створення мережі нових робочих місць. З огляду на це важливо грошові перекази розглядати як стартовий капітал для започаткування власної справи для селян. Додатковою перевагою для розвитку приватного підприємництва є накопичений закордонний досвід заробітчан у різних сферах діяльності, в тому числі й аграрному підприємстві. Відтак відкриваються можливості для новацій різного характеру в сфері вітчизняної практики підприємництва.

Висновки. Вирівнювання соціально-економічних умов проживання в місті та селі, зростання матеріального добробуту сільського населення, якісний розвиток інфраструктури сіл та припинення на цій основі відтоку молоді з сільських територій можливі за умови трансформації соціально-психологічного сприйняття сільських територій й бачення їх як просторових ресурсів розвитку. Патерналістські настрої та традиційний консерватизм селян можливо подолати через постійну співпрацю сільських адміністрацій, місцевого соціуму та державних і недержавних інституцій підтримки молодіжних ініціатив. Створення простору для перспектив, саморозвитку, самореалізації сільської молоді слід розглядати як закладання основ для реалізації потенціалу сільських територій. Перспективним видається створення та популяризація молодіжних центрів у сільській місцевості, які б могли перейняти на себе функції навчання сільської молоді основам проектної та грантової діяльності, підприємницької діяльності, сприяти соціалізації та самореалізації сільської молоді, її інтелектуальному розвитку, реалізації творчого потенціалу, забезпечувати правову та фінансову грамотність, популяризувати здоровий спосіб життя. У цьому сенсі слід використати переваги від сучасної трансформації сільських адміністративно-територіальних одиниць у напрямку створення цілісних територіальних громад, об'єднаних сукупним потенціалом для соціально-економічного розвитку сільських територій. Фіскально-бюджетні можливості нових утворень створюють хороші перспективи для зростання інвестування в сільську місцевість з метою створення такого важливого комфорту життя.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 14 (55). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л. Л. Ковальська. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2017. – 352 с.

1. Міграція як чинник розвитку в Україні / Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні. – Київ, 2016. – 116 с.
2. Міграція в Україні: факти і цифри / Упоряд. О. Малиновська. – Київ, 2016. – С. 32.
3. Рябоконь В. П. Професійно-кваліфікаційна структура робочої сили на селі / В. П. Рябоконь // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 124–128.
4. Михальченко Г. Г. Сучасні тенденції формування та розвитку молодіжного сегмента ринку праці України / Г. Г. Михальченко // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. Збірник наукових праць. – 2013. – № 2. – С. 16–22.
5. Титаренко Л. М. Молодіжний сегмент ринку праці в системі національної економіки / Л. М. Титаренко, С. В. Малюга // Економіка і регіон. – 2014. – № 5. – С. 34–40.
6. Куценко В. І. Соціальний вектор розвитку українського села: стан, проблеми та шляхи їх подолання / В. І. Куценко. // Економіка України. – 2014. – № 3. – С. 83–93.
7. Статівка А. М. Організаційно-правові питання соціального розвитку села в Україні / А. М. Статівка. – Харків, 2007. – 208 с.
8. Юрчишин В. В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки / В. В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С. 3–10.
9. Малік М. Й. До питання сталого розвитку сільських територій / М. Й. Малік // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 51–58.
10. Третяк А. М. Розвиток сільських територій як один з пріоритетів економічної політики держави / А. М. Третяк, В. М. Другак // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 7. – С. 71–74.
11. Павлов О. І. Теоретико-методологічні засади становлення в Україні системи управління сільськими територіями : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з держ. управління : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / О. І. Павлов. – Київ, 2008. – 36 с.
12. Статистичний збірник «Регіони України – 2017» / За ред. І. Є. Вернера. В 2 ч. – Ч. 1. – Київ, 2017. – 317 с.
13. Статистичний збірник «Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України» / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. – Київ, 2014. – 186 с.
14. Ковпак Л. В. Неперспективні села [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України / Редкол.: В. А. Смолій та ін. – Т. 7. – Київ, 2010. – 728 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Neperspektyvni_sela (дата звернення 30.11.2017).
15. Звіт за результатами соціологічного дослідження «Молодь Волині – 2017» / Молодіжний центр Волині, Державний інститут сімейної та молодіжної політики. – Київ, 2017. – 45 с.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 14 (55). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л. Л. Ковальська. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2017. – 352 с.

16. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2015 рік / За ред. В. В. Шафранського. – Київ, 2016. – 452 с.
17. Статистичний бюлетень «Заклади культури, мистецтва, фізичної культури і спорту України у 2016 році» / Відп. за випуск О. О. Кармазіна. – Київ, 2017. – 89 с.
18. Харченко Н. Динаміка використання Інтернет в Україні: травень 2017 [Електронний ресурс] / Київський міжнародний інститут соціології. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=705&page=1> (дата звернення 20.11.2017).
19. Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» [Електронний ресурс] – Київ, 2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62554 (дата звернення 14.11.2017).
20. Paris to invest millions to bring high-speed internet to rural France [Електронний ресурс] // The Local. URL: <https://www.thelocal.fr/20171214/france-to-invest-100-million-euros-to-bring-high-speed-internet-to-rural-areas> (дата звернення 14.12.2017).
21. Статистичний бюлетень «Дошкільна освіта в Україні у 2016 році» / Відп. за випуск О. О. Кармазіна. – Київ, 2017. – 71 с.
22. Статистичний бюлетень «Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2016/2017 навчального року» / Відп. за випуск О. О. Кармазіна. – Київ, 2017. – 100 с.